

ILONA VAŠKEVIČIŪTĖ

USTUKIŲ LAIDOJIMO VIETOS IR SENOVĖS GYVENVIETĖS (PASVALIO SEN. IR R.)
ŽVALGOMŲJŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ 2008 M. ATASKAITA

Vilnius, 2009

TURINYS:

IVADAS.....	3
TYRIMAI.....	5
IŠVADOS.....	10
RADINIŲ SĄRAŠAS.....	11
PLANAI.....	14
NUOTRAUKŲ SĄRAŠAS IR NUOTRAUKOS.....	19
PRIEDAI.....	48

ĮVADAS

Vadovaujantis Ustukių radimvietės (Pasvalio sen. ir r.) žvalgomųjų archeologinių tyrimų projektu, suderintu su Mokslinė archeologijos komisija (2008-06-16) bei Leidimu vykdyti archeologinius tyrimus Nr. 116, 2008-06-25 išduotu Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos dr. Ilonai Vaškevičiūtei, ir Pasvalio rajono savivaldybės administracijos Mokslinių tyrimų 2008-06-28 sutartimi Nr. 12 su įmone Senų Senovė bei įmonės 2008-06-28 Autorine sutartimi Nr.15 su archeologe Ilona Vaškevičiūte atlikti Ustukių archeologinės radimvietės tyrimai.

Pasvalio rajono savivaldybės paminklotvarkininkė Virginija Varanauskienė 2006-08-16 pranešė, jog Ustukių kaimo kapinaitėse, kasant kapui duobę, apie 80-90 cm gylyje rasta radinių: „apyrankė, kirvukas, peilis“. Kaulus duobkasiai užkasę kape, maiše. Jų pasakojimu, buvę trijų žmonių palaikai, iš kurių vieni – vaiko. Apyrankė buvusi ant rankos (priedas 6). Kiek vėliau, 2006-08-19 apie radinius paskelbė rajoninis laikraštis „Darbas“ („Darbo“ inf. Nuotrauka apie duobkasių radinius išsiųsta archeologams. Darbas. Pasvalys, 2008-08-19). Jame nurodoma, jog duobę kasė ustukiečiai, trečiadienį (t.y. rugpjūčio 16 d. – Aut.).

Žvalgant radimvietę 2006 m. nustatyta, kad duobė kapui kasta rytų kryptimi padidintame kapinių plote naujoj kapų eilėj, pradėtoj nuo kapinių pietinio galo. Tai antrasis kapas, esantis į šiaurę nuo pirmojo, pietinio (čia palaidotas Vytautas Valanšienis, 1933-2006), 4 m į šiaurės vakarus nuo kapinių tvoros (pav. 1, 2). Ši vieta yra kiek aukštesnė už aplinką į pietryčius (Mūšos pakrantę) ir rytus bei šiaurės rytus (suformuotą plotą kapinių išplėtimui) ir yra tokio pat aukščio, kaip ir pietinė užlaidotų kapinių dalis. Ji per 0,4-0,5 m paaukštinta, matyt, čia suformavus senąsias kaimo kapines. Senųjų kapinių pietinis kraštas palei Mūšos kairiąją pakrantę ir pakrantės keliuką apie 12 m ilgio, vakarinis palei Ustukių kelią (gatvės tęsinį link gamybinio centro) – 19 m, šiaurinis, už kurio šiaurės kryptimi tęsiasi vėlesnių kapinių šiaurinė dalis – 16 m ir

rytinis – taip pat 19 m. Tik rytinio krašto pietiniame gale paaukštėjimas apie 10 m išplatėja (pav. 1) – tai, turbūt, senųjų kapinių vietoje buvusios kalvelės dalis, kurioje ir aptikti minėti archeologiniai kapai su įkapėmis: pentiniu siauraašmeniu kirviu, peiliu ir žalvarine juostine apyranke (pav. 49-52), apie kuriuos Pasvalio r. savivaldybei pranešė Antanas Vaičius. Senųjų kapinių pietiniame ir vakariniame pakraštyje auga dideli medžiai. Dalis jų jau išpjauta – pietiniame pakraštyje likęs vienas, o vakariniame – du didžiuliai kelmai. Ties senųjų kapinių šiaurės vakariniu kelmu geriau išlikęs jų paaukštinimas, kai šiaurinėje – matyt, suniveliuotas vėliau įrengiant kapus (žr. Bronius Dakanis. Ustukių kapinyno (Pasvalio sen. ir r.) žvalgymas, V., 2006. Pav. 1-4. Ataskaita saugoma Kultūros paveldo centre). Anot vietinių gyventojų, Ustukių kapinės nesančios senos, tik nuo XIX a. pabaigos (apie 1880 m. dar buvę laidota tik pirmojoje eilėje, pietiniame gale). Tačiau vietiniai gyventojai greičiausiai prisimena tik trečiąjį laidojimo laikotarpį (apie ankstyviausiąjį, archeologinio laikotarpio ir senųjų kaimo kapinių pasakojimų jau neišlikę).

2006 m., žvalgant metalo iešikliu kapo aplinką ir likusį nesupiltą į kapo duobę smėlį, rasti siauraašmenio kirvio penties trys fragmentai, kurie sutampa su kita jo dalimi, iškasta kasant kapo duobę (pav. 49) bei adatos (?) dalis, fabriko gamybos vinis, vinutė ir vielos gabalėlis (žr. Ustukių (Pasvalio r.) 2006 m. aptiktų radinių sąrašas) bei žmonių senų kaulų du fragmentai, be abejo, likę neužkasti duobėje.

Aptikti archeologiniai dirbiniai būdingi I tūkstantmečio viduriui. Radimvietę, kaip Ustukių senovės laidojimo vietą, numatyta registruoti Nekilnojamųjų kultūros vertybių registre. Be to, čia reikėjo atlikti ir žvalgomuosius archeologinius tyrimus dėl jos ribų patikslinimo, nes į rytus nuo užlaidotos kapinių dalies maždaug 29-33 m pločiu rytų kryptim suformuotas kapinių išplėtimas, kuris paaukštintas per 0,5 m, išlygintas ir aptvertas medine tvora. Iki žvalgomųjų tyrimų rekomenduota riboti laidojimą aukštesnėje kapinių dalyje – senosiose kapinėse (B.Dakanis, 2006. P. 1-4).

Nustatyta Ustukių senovės laidojimo vietos teritorija yra 2,2 km į pietus-pietvakarius nuo Vytartų senovės gyvenvietės, 1,2 km ta pačia kryptimi nuo Linkuvos, Pasvalio, Ustukių ir Vaškų kelių kryžkelės ir Linkuvos-Pasvalio kelio

tilto per Mūšą, 0,25 km į šiaurės rytus nuo Ustukių kaimo antrųjų kapinių, į rytus nuo Ustukių gatvės (kelio), Mūšos kairiajame krante, Ustukių kaimo kapinių pietvakarinėje dalyje, į šiaurės vakarus nuo Pasvalio, esančio kitame Mūšos krante (žr. Ustukių kapinynas. Apibrėžtų teritorijos ribų planas).

TYRIMAI

Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu kapinių išplėtimui suformuotoje dalyje, jos vakarinėje, kiek aukštesnėje pusėje (žr. Ustukių kapinynas. Apibrėžtų teritorijos ribų planas; dalis M1:5000) trijose vietose tirtos perkastos po 10 kv.m (2x5 m) dydžio (žr. Ustukių (Pasvalio r.) senovės gyvenvietės, kapinyno ir senųjų kapinių žvalgomųjų archeologinių tyrimų 2008 m. ištirtų plotų planą). Tyrimais planuota nustatyti, ar padidintoje rytų kryptimi kapinių teritorijoje yra kapinynas.

Perkasa 1 tirta šiaurės-pietų kryptimi (20°) 20 m į šiaurės vakarus nuo Mūšos u. kairiojo kranto, 17 m ta pačia kryptimi nuo padidintų kapinių pietrytinės tvoros ir tiek pat į rytus nuo kapinių vakarinės tvoros (nuo vartelių prie dviejų beržų pietinio stulpelio). Už 2 m nuo perkastos šiaurės vakarinio kampo ta pačia kryptimi buvo Lazickų Juozo (1916-1985) ir Konstancijos (1915-1998) bei Rinkūnaitės Onos (1886-1971) kapo tvorelės pietrytinis kampas, o Vytauto Valančionio kapo, kurį kasant rasta archeologinių dirbinių ir žmonių kaulų, paminklo vakarinė dalis nuo perkastos pietrytinio kampo buvo nutolusi per 4,3 m. Arčiau radimvietės tirti nebuvo galima, nes šalia jos, iš šiaurės pusės jau buvo įrengtas dar vienas kapas (pav.2-5). Perkasa suskirstyta kvadratais, kurie vakarų-rytų kryptimi suskirstyti skaičiais 1-2, o šiaurės- pietų – raidėmis A-E.

Tiriama ploto paviršius nuo pietinio galo iki šiaurinio nužemėjo per 20 cm, šiaurės rytinis kampas nuo šiaurinio galo vidurio – statokai leidosi žemyn 40 cm. Perkasa tirta iki 1,8 m gylio, iki įžemio. Ploto viršuje buvo per tris kartus smėlinga žeme užpiltas čia buvusios kapinių tvoros kalkėmis, akmenimis ir pilku smėliu bei šaknimis ir žmonių kaulų liekanomis 20-30 cm storio sluoksnis. Kaulų

fragmentų paviršiniame velėnos 5-6 cm storio sluoksnyje surinkta virš 30 (dauguma galūnių, o vienas apatinio žandikaulio), kurie seni, kaip ir rasti radimvietėje, kasant kapo duobę. Akmenys nuo 18x19x32 cm dydžio iki visai mažų, dauguma skaldyti. Jų perkasoje surinkta apie 40 ir yra, be abejo, nuo išardytos kapinių rytinės tvoros. Akmenys gulėjo visoje perkasoje iki pat jos apačios, o ypač daug šiaurės rytiniame kampe, čia buvusioje įduboje. Po viršutiniu sluoksniuėjo 80-90 cm storio pilkos žemės su smėliu sluoksnis, tik vidurinėje perkastos dalyje, 80 cm gylyje, virš maišytos žemės sluoksnio buvo įsimaišę geltono kurmiarausių smėlio. Maždaug 1,1 m (vakariniame pakraštyje) – 0,9 m (rytiniame) atsidengė netolygus, 10-16 cm storio, juodo nuo organikos smėlio sluoksnis. Jis ryškesnis vakariniame perkastos pakraštyje, šiauriniame gale bei pietrytiniame kampe, kur, 12 cm giliau po juo, 80 cm ilgiu buvo kurmio išraustas urvas, užsipildęs to paties sluoksnio dar tamsesniu smėliu (pav.7). Po juodu smėliu iki įžemio 1,22-1,62 m (vakarinėje perkastos pusėje) – 1,8-1,78 m (rytinėje) gylyje tęsėsi maišyto difuzinio smėlio sluoksnis. Perkasoje, kv. A2 pietvakariniame kampe, 70 cm gylyje rasta deformuota žalvarinė juostinė apyrankė (pav. 46, viršuje), o kv. A1 šiaurės rytiniame, 85 cm gylyje – titnago dirbinys (grandukas ?; pav. 42, kairėje, viršuje; Nr.1) ir 2 nuoskalos (Nr.2, 3) bei žiesto puodo šukė, dengta žalia glazūra (pav. 47, kairėje), kalvio darbo vinis (pav. 48, kairėje). Aptikta ir visai vėlyvų radinių – saga „Senasis Kaunas“, fabriko gamybos vinis, 3 vinučių ir adatos fragmentų (pav. 20, kairėje).

Perkasa 2 tirta vidurinėje padidintų kapinių teritorijos dalyje, apie 4,5 m į rytus nuo rytinės kapų eilės, kiek aukštesnėje vietoje (pav. 10). Už 2 m į šiaurę nuo perkastos buvo supiltas naujos eilės vienas kapas, o už 2,9 m į pietus pietvakarius – perkasa 1 (jos rytinė sienelė lygiagreči perkastos 2 vakarinei, kuri tik 1 m toliau į rytus). Perkasa tirta pietų-šiaurės kryptimi, nuo 75 cm iki 84 cm gylio. Paviršiuje buvo 10-18 cm storio velėna, po kuria iki 56-70 cmėjo juodos smėlingos žemės sluoksnis. Ji maišyta, stumdyta, nes sluoksnio apačia lygi, be difuzijos – iškart pereinanti į įžemį (geltoną su rusvu atspalviu smėlį). Perkasoje, įžemio paviršiuje išryškėjo kelios kurmių urvų ir lizdų pilko smėlio dėmės bei apie 15 cm skersmens tokio pat smėlio, tik tamsiai pilko su angliukais dėmelė (perkastos pietvakariniame kampe; pav.11-14). Tiriant rasta vėlyvos fabrikinės

vinies liemenėlio dalis ir susilydžiusio spalvoto metalo gabalėlis (pav. 20, viduryje).

Perkasa 3 tirta šiauriniame padidintų kapinių ploto gale, 11,8 m į pietus nuo šiaurinės tvoros (14,5 m į vakarus nuo rytinės) ir 9,7 m į rytus nuo rytinės kapų eilės (pav. 15). Perkasa orientuota vakarų-rytų kryptimi ir tirta nuo 68 iki 82 cm gylio. Tiriamo ploto paviršiuje buvo 10-15 cm storio velėna, o po ja – 20-30 cm storio tamsiai pilkos su rudu atspalviu žemės, maišytos su smėliu ir molio intarpais, sluoksnis. Žemiau, iki 55-75 cm gylio, ėjo juodos (kai tapo sausa – tamsiai pilkos) smėlingos žemės sluoksnis. Įžemis – šviesiai rudas molingas smėlis atsidendė 72-78 cm gylyje. Tarp minėtų žemės sluoksnių 35-45 cm gylyje buvo plytgalių, molingo smėlio ir žemės intarpų – matyt, įrengiant ir lyginant naują kapinių plotą, sustumtų iš šiukšlyno prie čia buvusių iškastų smėlduobių arba iš buvusios rytinės tvoros. Įžemio paviršiuje, kaip ir perkasoje 2, dar matėsi kurmių urvų žymės (pav. 16-19). Ir šioje perkasoje aptikta tik fabriko gamybos vinių, vielų ir kitokių vėlyvų dirbinių ar jų fragmentų (pav. 20, dešinėje).

Antruoju tyrimų etapu, pasitarus su savivaldybės administracijos ir paveldosaugos tarnybos atstovais, nutarta ištirti galimą plotą tarp kapų senojoje kapinių dalyje, kalvelėje, arčiau radimvietės (pav. 40-41). Toje vietoje buvo įmanoma tirti tik 3 kv. m plotą – šurfa.

Šurfas 1,5x2 m dydžio tirtas 10 m į pietus nuo perkasos 1 ir 1 m ta pačia kryptimi nuo Alberto Beinoravičiaus (1921-2003), tiek pat į rytus nuo Aleksandro Beinoravičiaus (1928-1984) kapų, 1,7 m (šurfo pietrytinis kampas) – 3,75 m (pietvakarinis) į šiaurę nuo kapinių pietrytinės tvoros, kalvelės šlaito viršuje (pav. 21, 22 ir 29). Šurfo paviršius nuo jo centro link pietrytinio kampo nužemėjo per 34 cm vakariniame šone ir 37 cm rytiniame. Šurfas aptikto kapo vietoje ir šalia jo tirtas iki 2,16 m (pietrytinėje dalyje), kitur – apie 1,15 m gylio (žr. Ustukių (Pasvalio r.) senovės gyvenvietės, kapinyno ir senųjų kapinių žvalgomųjų archeologinių tyrimų 2008 m. ištirtų plotų planą).

Vakariniame šurfo pusėje aptiktas vaiko kapas (pav. 35, 36). Iš griaučių išlikusi tik kaukolė ir prie jos keli stuburo slanksteliai. Kaukolė gulėjo 1,96 m gylyje. Mažametis vaikas buvęs palaidotas galva į rytus, karstelyje, kurio plotis galvos srityje – 25-26 cm. Karstas lentų, sukaltas kalvio darbo vinimis (pav.

48). Kapui kasta apie 55-60 cm pločio duobė. Šurfe, įžemyje atsidengė ir daugiau kapų duobių (pav. 23-28 ir 30-34), kastų tą pačią kryptimi: vienos duobės kraštas šalia vaiko kapo iš pietų pusės ir kitos duobės - už 55 cm į šiaurę. Tarp vaiko kapo ir šiaurinės duobės krašto išryškėjo dar vienos duobės 8 cm ilgio rytinis galas. Šiaurinėje kapo duobėje aptikti kelių kaulų fragmentai, matyt, iš laidojant suardyto kapo. Įžemis- geltonas su pilku atspalviu smėlis tarp kapų duobių atsidengė 1,2 m (šiaurės rytiniame kampe)- 1,54 m (šiaurinėje pusėje) gylyje (pav. 32). Rytiniame šurfo pakraštyje, smėlio maišyto su žeme tamsiai rudo su pilku atspalviu ir pavieniais angliukais iki 1 m storio sluoksnio apačioje, 1,2-1,4 m gylyje tokių angliukų buvo daugiau ir didesnių. Plotas su jais rytiniame pakraštyje apie 25x70 cm dydžio ir tęsėsi už šurfo ribų (pav. 31). Šis sluoksnis su angliukais, be abejo, siejasi su čia nustatyta senovės gyvenviete, kurios radinių aptikta visuose šurfo sluoksniuose. Tai 6 titnago dirbiniai ar jų fragmentai ir 31 nuoskala ar nuoskalėlė; pav. 42), 14 šukių nuo lipdytų puodų (pav. 43), trinamųjų girnų akmeninių trintuvų 2 fragmentai (pav. 44), 7 molio tinko gabalėliai (pav. 45, kairėje), degę ir suskeldėję akmenys iš židinių. Iš dirbinių rasti gludinto kirvelio 3 fragmentai (rad. Nr. 4), granduko ašmenėliai (Nr.5), 2 sunaudoti skaldytinai stačiakampio ir trikampio formos (Nr.6, 7), skeltės perdegusios apatinė dalis (Nr. 8), specialios paskirties dirbinys su retušu (Nr. 9; pav. 42). Specialios paskirties dirbinys datuojamas net paleolito pabaiga, degusi skeltės apatinė dalis – mezolitu ar neolito pradžia, o kirvelio fragmentai – vėlyvuojų neolitu ar žalvario a. pradžia (titnago dirbinius 2008-11-26 identifikavo dr. Tomas Ostrauskas). Iš lipdytų puodų šukių dvi su šamoto priemaiša, priskiriamos virvelinės keramikos kultūrai ir datuotinos panašiu laikotarpiu, kaip ir aptikti titnago kirvelio fragmentai – vėlyvuojų neolitu ar žalvario a. pradžia (rad. Nr. 39 ir 40; pav. 43, viršuje, antra iš kairės). Kitos šukės būdingos I tūkstantmečio pr. Kr. pabaigai – žalvario ar ankstyvajam geležies amžiui (dr. Tomo Ostrausko duomenys). Taip pat rasta kapinyno arba pilkapiu suardytų kapų įkapių – žalvariniai apgalvio skirstiklis, įvija ir grandinė (pav. 46, apačioje) bei žiesto puodo šukė (pav. 47, dešinėje). Papuošalai, kaip ir 2006 m. aptikti archeologiniai dirbiniai, skirtini I tūkstantmečio viduriui – IV-VI a. ir yra tame krašte iš pereinamojo laidosenos laikotarpio – iš pilkapių į

kapinytus. Žalvarinė juostinė apyrankė su trikampio skerspjūvio lankeliu, turinti kiek platėjančius galus bei labai profiliuotas pentinis siauraašmenis kirvis būdingesni senojo geležies amžiaus pabaigai, t.y. IV-V a. ir gali būti iš čia buvusių pilkapių ar vieno pilkapio kapų.

Po tyrimų ištirti plotai užpilti ir užlyginti, aptikti žmonių kaulai užkasti 3 m į šiaurės vakarus nuo didelės liepos, augančios prie pietrytinės tvoros, į vakarus nuo takelio, vedančio per kapų vidurį, šalia pirmojo pietinio kapo tik su betoniniu apvadu, prie pietinio jo šono vakariniame gale (pav. 39).

Archeologinės ekspedicijos Ustukiuose metu apklausti ir vietiniai gyventojai. Bronislovas Petkevičius (g. 1916 m.) nurodė, jog jo senelis kapinaitėse buvęs palaidotas apie 1914 m., vienas ten iš pirmųjų. Nes jis su kaimynu „tuos kapus ir ištaisęs“. Buvusi išmūryta akmeninė tvora, kurios akmenis norėję buldozeriu sustumti į Mūšą, bet pabijoję, kad „štrafuos“. Kapinių išplėtimo rytų kryptimi plotą paaukštinę, buldozeriu sustūmę „kokį metrą, kad būt aukščiau“. Tą vietą – pakrantės sklypą vadinę Staku – atseit, trumpu šniūru. Čia ganydavę gyvulius, žąsiukus. 2006 m., kasant kapo duobę, maždaug 1,5 m gyly („metro su viršum“) buvę rasti trijų žmonių palaikai. Pakruojo r. savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojo Povilo Petkevičiaus mama papasakojo, jog dar vaikai matę kaulų kasant kapų duobes, bijoję. Toje vietoje buvusi kalvelė.

IŠVADOS

Žvalgomųjų tyrimų metu Ustukių 2008 m. archeologinėje radimvietėje keturiose vietose iširtos trys perkastos po 10 kv.m ir 3 kv. m šurfas. Mūšos kairiojoje pakrantėje, kalvelėje (dabar veikiančių kapinių vietoje) aptikta senovės gyvenvietė ir senovės laidojimo vieta.

Senose kapinaitėse, bei praplėstoje naujų kapinių dalyje kastoje perkasoje ir šurfe rasta titnago dirbinių – grandukas smailėjančia viršūne, dvi nuoskalos – trikampio ir trapecijos formos, glūdinto kirvelio 3 fragmentai (pastarasis radinys datuojamas vėlyvuuju neolotu – žalvario a. pradžia), du skaldytiniai bei skeltė. Aptikta virvelinės keramikos laikotarpio lipdytinės keramikos dvi šamotinės šukės, bei lipdytų lygiu paviršiumi šukių, akmeninio trintuvo du fragmentai. Šioje vietoje buvusi senovės gyvenvietė, kuri sprendžiant pagal radinius galėjo būti įkurta dar mezolito laikotarpyje.

Viduriniame geležies amžiuje, buvusios senovės gyvenvietės vietoje, buvo įrengtas kapinynas arba neatmetama versija, jog čia galėjo būti supiltas vienas didelis ar keli mažesni ankstyvesni senojo geležies amžiaus pilkapiai. To laikotarpio "liudininkai" – juostinė apyrankė (deformuota), pagaminta iš pusapvalio skersinio pjūvio žalv. juostelės, apgalvio skirstiklis su trimis skylutėmis, įvija, grandinėlės fragmentas.

Vėliau, matyt, XVIII a. senovės laidojimo vietoje įkurtos kaimo kapinės. Surastos ir kalvio darbo vinys. Kapinaitės XIX-XX a. riboje aptvertos akmenine tvora ir, be abejo, lygintos (lyginimo metu, greičiausiai, ir buvo išskleistas čia buvęs romėniškojo laikotarpio didelis pilkapis). Įrengiant senasias kapines ir laidojant, senieji kapai labai suardyti.

Į rytus padidintame kapinių plote kapų neaptikta. Jeigu čia ir buvo laidojimo vietos kapų, jie suardyti žemės darbų metu.

Radinių sąrašas

Titnagas

Perkasa 1

1. GRANDUKAS (?), titnago, pilkšvai rusvas, vienas šonas lygus, viršūnėlė smailėjanti. Dydis – 22x10x5-2mm (pav. 42, viršuje, kairėje);
- 2–3. NUOSKALOS, titnago, smulkios – viena trikampio formos, kita trapecijos. Dydžiai – 10 ir 11 mm (pav. 42, du kairėje, viduryje);

Šūrfas

4. KIRVELIO, balto (šviesaus) titnago, gludinto 3 fragmentai. Dydžiai – 32x13; 20x15; 9x10 mm (vėlyvas neolitas – žalvario a. pradžia; pav. 42, viršuje, trečias iš kairės ir kairėje, antras iš viršaus ir iš kairės bei dešinės, apačioje);
5. GRANDUKO, titnago, fragmentas – ašmenėliai. Dydis – 25x6-2 mm (pav. 42, viršuje, antras iš dešinės);
6. SKALDYTINIS, titnago, sunaudotas, stačiakampio formos. Dydis – 20x16x7 mm;
7. SKALDYTINIS, titnago, sunaudotas, trikampio formos. Dydis – 22x12 mm;
8. SKELTĖ, titnago, apatinė dalis, perdegusi, šviesios spalvos. Viršūnėlė trikampė. Dydis – 10x12 mm (mezolitas – neolito pradžia; pav. 42, trečias iš dešinės);
9. DIRBINYS, titnago, specialios paskirties, su retu ir utilizaciniu retu bei rėžtukiniais (?) nuskilimais viršutiniame gale į priešingas kraštines. Dydis – 40x20 mm (paleolito pabaiga; pav. 42, viršuje, antras iš kairės);
- 10-38. Nuoskalos ir skalda, titnago, 29 vnt., 23x20–5x5 mm dydžio (pav. 42);

Keramika

Šūrfas

39. ŠUKĖ, lipdyto puodo, šamotinė, rusvos spalvos. Dydis – 30x20x8 mm (virvelinės keramikos kultūros laikotarpio, t.p., kaip ir titnago gludinto kirvelio; pav. 43, viršuje, antra iš kairės);

40. ŠUKĖ, lipdyto puodo, šamotinė, rusvos spalvos. Dydis – 20x15x6 mm (virvelinės keramikos kultūros laikotarpio, t.p., kaip ir titnago gludinto kirvelio; pav. 43, viršuje);
41. ŠUKĖ, lipdyto puodo, lygiu paviršiumi, rusvos spalvos. Molio masėje yra grūsto granito priemaišų. Dydis – 30x29x10 mm (I tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga: žalvario a. – ankstyvasis geležies a.);
42. ŠUKĖ, lipdyto puodo, lygiu paviršiumi, rusvos spalvos. Molio masėje yra grūsto granito priemaišų. Dydis – 20x20–8x5 mm. (I tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga: žalvario a. – ankstyvasis geležies a.);
43. ŠUKĖ, lipdyto puodo, lygiu paviršiumi, rusvos spalvos. Molio masėje yra grūsto granito priemaišų. Dydis – 12x12x8 mm. (I tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga: žalvario a. – ankstyvasis geležies a.);
44. ŠUKĖ, lipdyto puodo, lygiu paviršiumi, rusvos spalvos. Molio masėje yra grūsto granito priemaišų. Dydis – 25x20x8 mm. (I tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga: žalvario a. – ankstyvasis geležies a.);
45. ŠUKĖ, lipdyto puodo, lygiu paviršiumi, rusvos spalvos. Molio masėje yra grūsto granito priemaišų. Dydis – 30x20x8 mm. (I tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga: žalvario a. – ankstyvasis geležies a.);
46. ŠUKIŲ, lipdytų puodų, labai smulkūs penki fragmentai (pav. 43);
47. TRINTUVO, akmeninio, du fragmentai (pav. 44);
48. TINKO, molio, septyni gabalėliai;

Žalvariniai papuošalai

49. APYRANKĖ, deformuota, pagaminta iš pusapvalio pjūvio 120 mm pločio juostelės, 10 cm ilgio; (pav. 46, viršuje);
50. SKIRSTIKLIS apgalvio, su 3 skylutėmis, viršutinė dalis kiek suapvalinta. Dydis – 20x6x3 mm. Skylutės 2 mm skersmens (pav. 46, kairėje);
51. ĮVIJA, 23 mm ilgio ir 5 mm skersmens (pav. 46, viduryje);
52. GRANDINĖLĖS, du fragmentai, viename gale sukorodavę į gniužulį. Ilgis – 6 cm. Grandinėlė pinta iš trikampio skersinio pjūvio 6 mm skersmens grandelių (pav. 46, apačioje);

Kiti vėlyvi radiniai

Perkasa 1

53. VINIS kalvio darbo (pav. 48, viena kairėje);

Šurfas

54. VINIS kalvio darbo;

55. VINIS kalvio darbo;

56. VINIS kalvio darbo;

57. VINIS kalvio darbo;

58. VINIS kalvio darbo;

59. VINIS kalvio darbo;

60. VINIS kalvio darbo;

61. VINIES kalvio darbo liemenėlis;

62. VINIES kalvio darbo liemenėlis (Nr.53-62; pav. 48);

Pastaba: kalvio darbo viny iš šurfo yra senųjų kapinių kapų karstų.

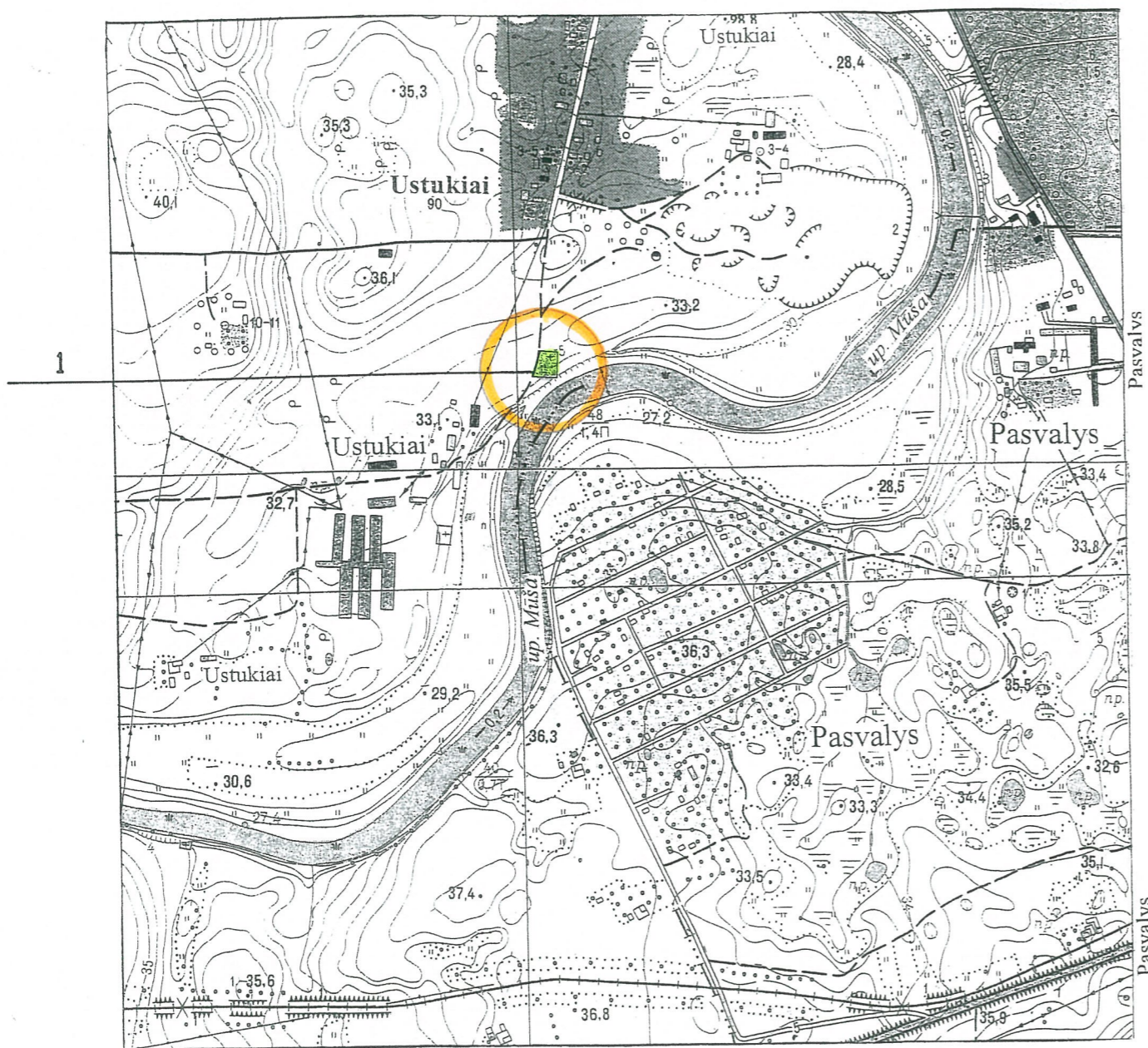
63. ŠUKĖ puodo, žiesto, dengto žalia glazūra (pav. 47, kairėje);

64. ŠUKĖ puodo, žiesto (gali būti ir koklio kaklelio; pav. 47, dešinėje).

USTUKIŲ KAPINYNAS

APIBRĖŽTŲ TERITORIJOS RIBŲ PLANAS

Ustukių k., Pasvalio sen., Pasvalio r., Panevėžio aps.

M 1 : 10 000 (viename cm - 100m)

Vertybės teritorijos ribų taškų koordinatės
1994 m. Lietuvos koordinatės sistemoje

Taško Nr.	Koordinatės		Žemėlapių lapo Nomenklatūra
	X (B)m	Y (L)m	
1	6214950.5	523073.8	64/62
2	6214948.8	523092.1	64/62
3	6214938.6	523098.1	64/62
4	6214930.0	523085.8	64/62
5	6214931.5	526072.1	64/62

Sutartiniai ženklai:

 - apibrėžtos vertybės teritorijos

M 1 : 5 000

Ustukių kapinynas ..... teritorijos plotas – 0,04 ha

teritoriją nustatė:

PC Duomenų skyriaus Vietų poskyrio vyriausiasis paminklotvarkininkas B. Dakanis
(parašas)

planą sudarė:

PC Duomenų skyriaus Statinių poskyrio vyresnioji paminklotvarkininkė M. Žvirblienė
(parašas)

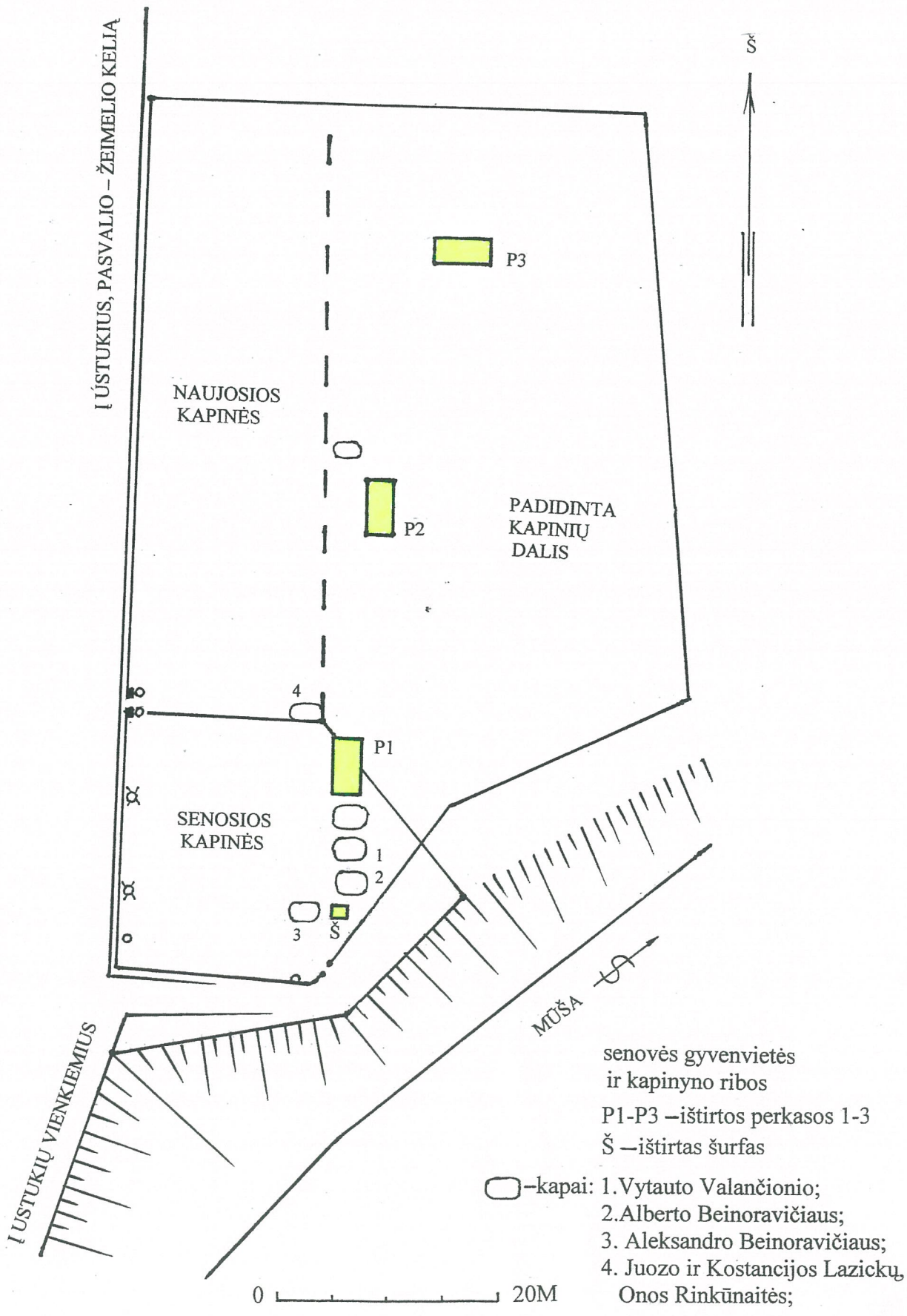
patvirtino:

patirties pavidalo Centro direktorius V. Kacinskas
(parašas)

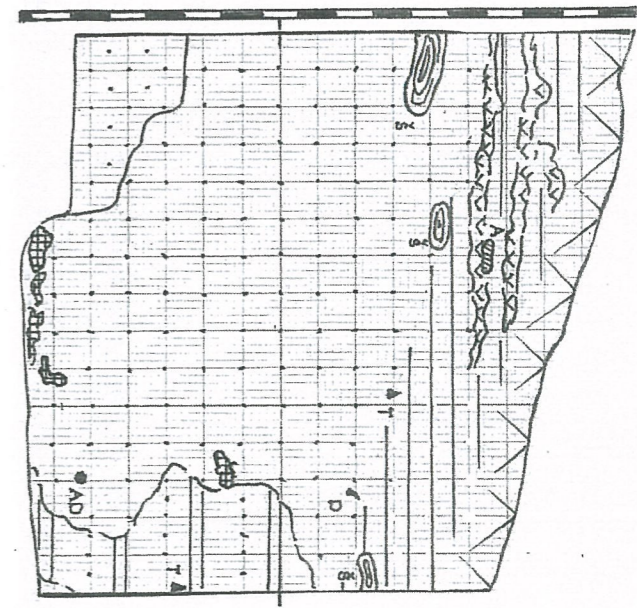
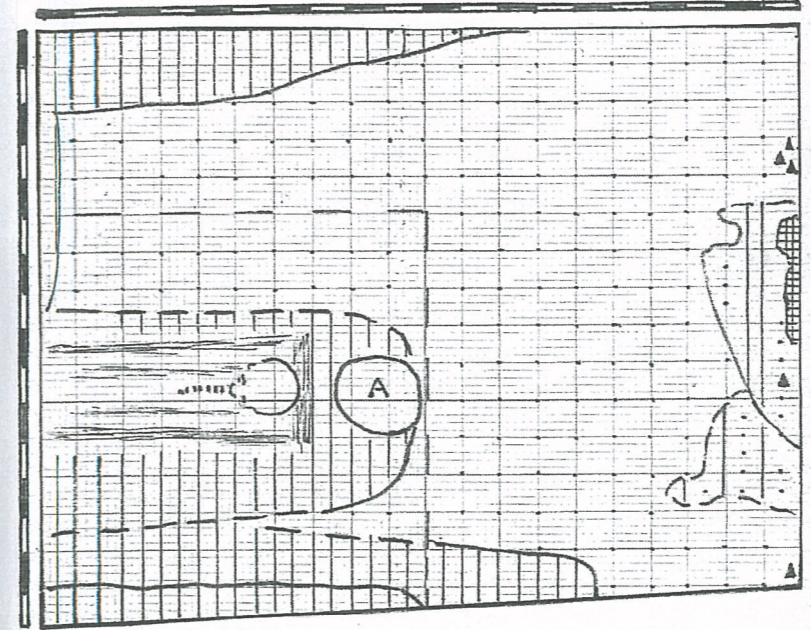
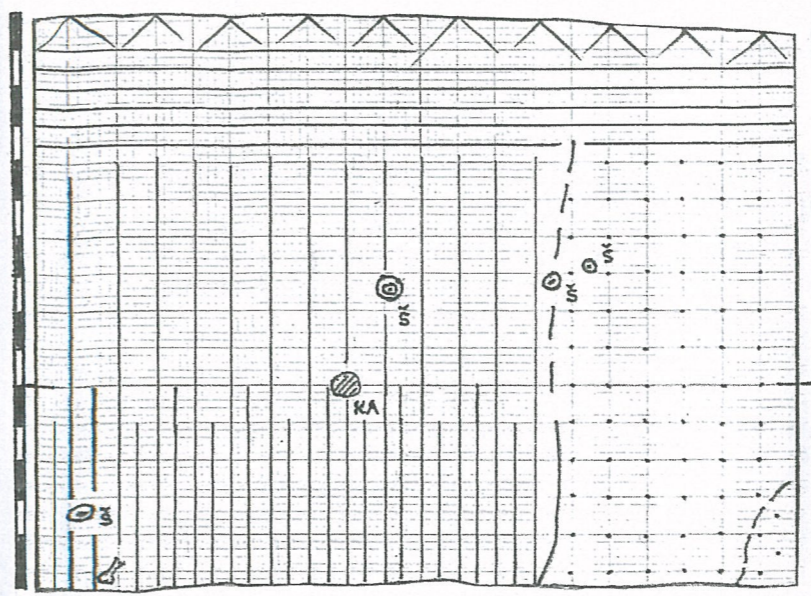
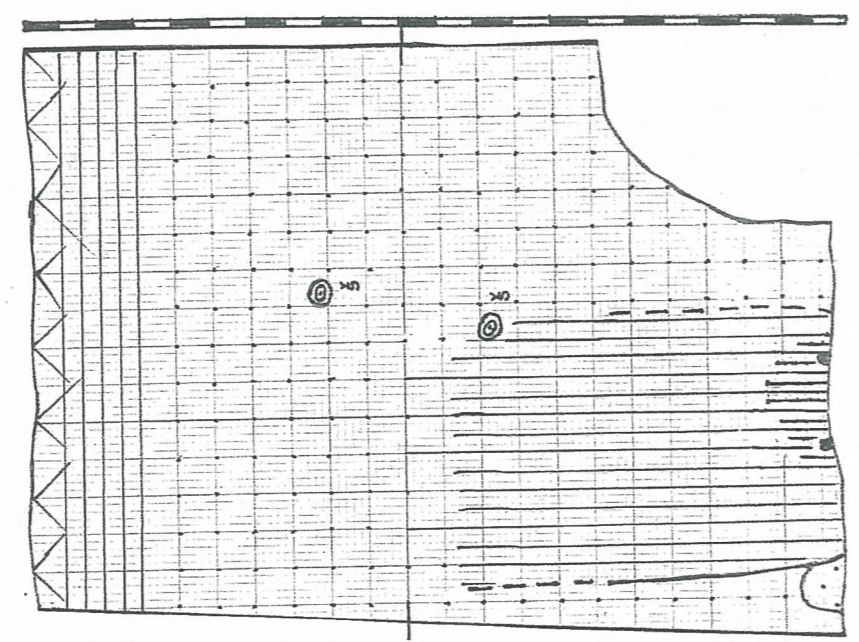
2007-03-16
(data)

lš: Bronius Dakanis, Ustukių kapinynas
(Pasvalio sen. ir r.) žemėlapis, V. 2006.P.11.
Saugoma kultūros paveldo centras, dūp-

USTUKIŲ (PASVALIO R.) SENOVĖS GYVENVIETĖS, KAPINŲ IR SENŲJŲ KAPINIŲ ŽVALGOMŲJŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ 2009 M. IŠTIRTŲ PLOTŲ PLANAS, M 1: 500

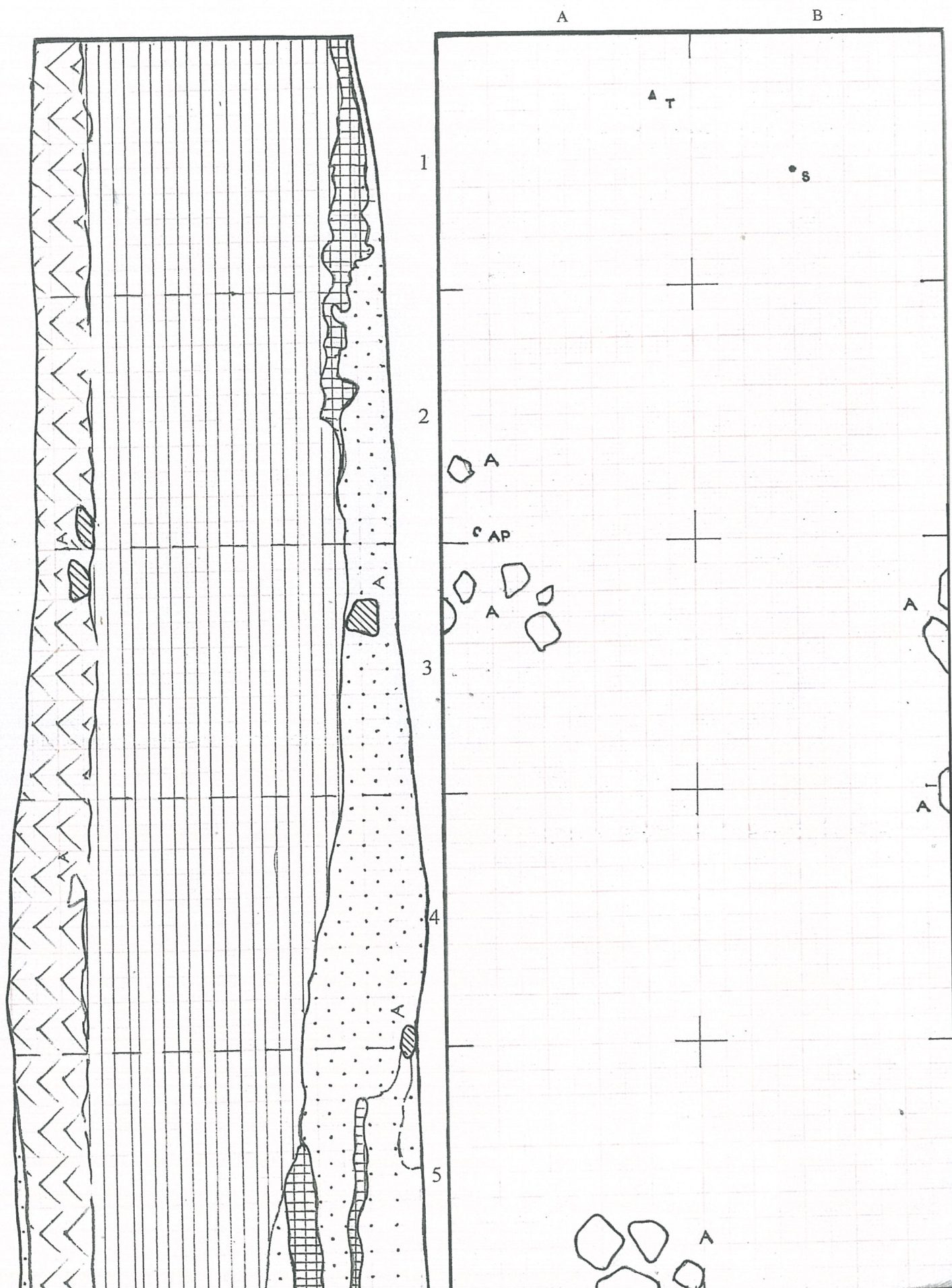
USTUKIŲ (PASVALIO R.) SENOVĖS GYVENVIETĖS, KAPINYNŲ IR SENŲJŲ KAPINIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI 2008 M. ŠURFAS IR JO SIENELIŲ PJŪVIAI. M1:20

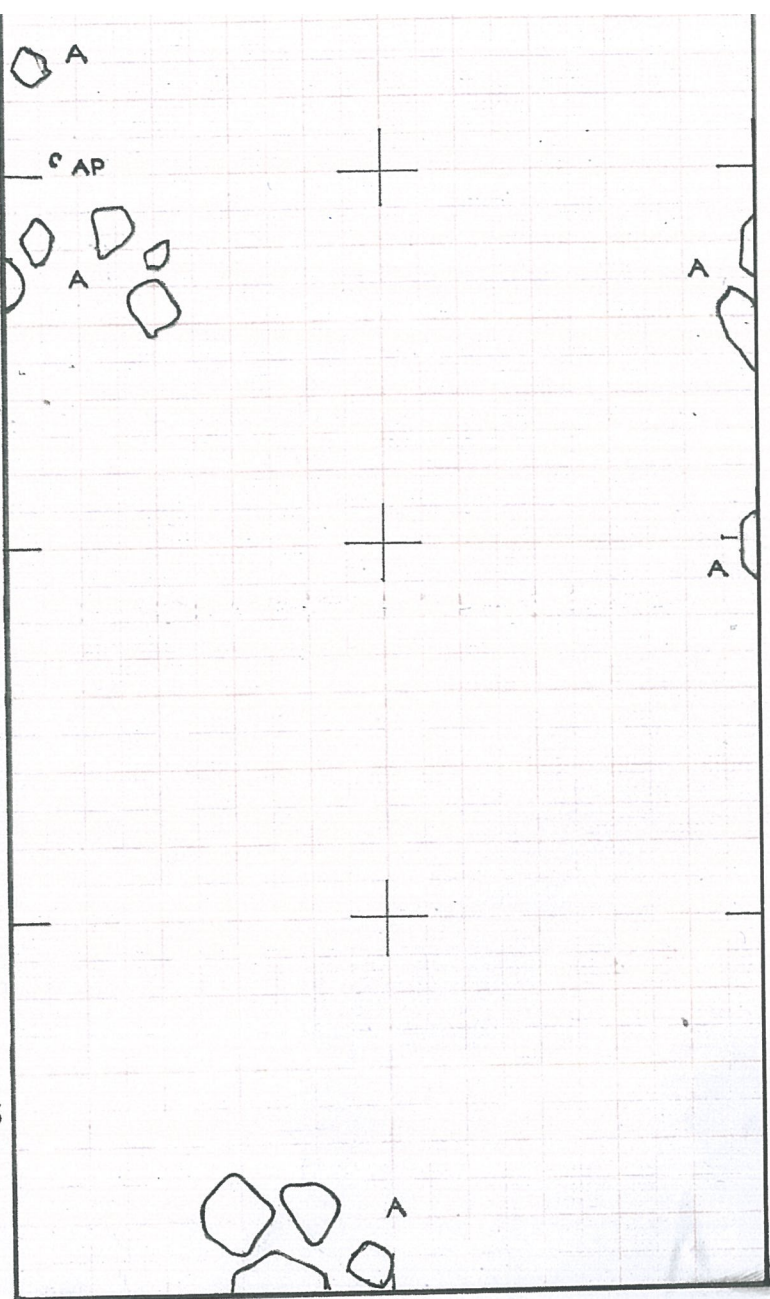
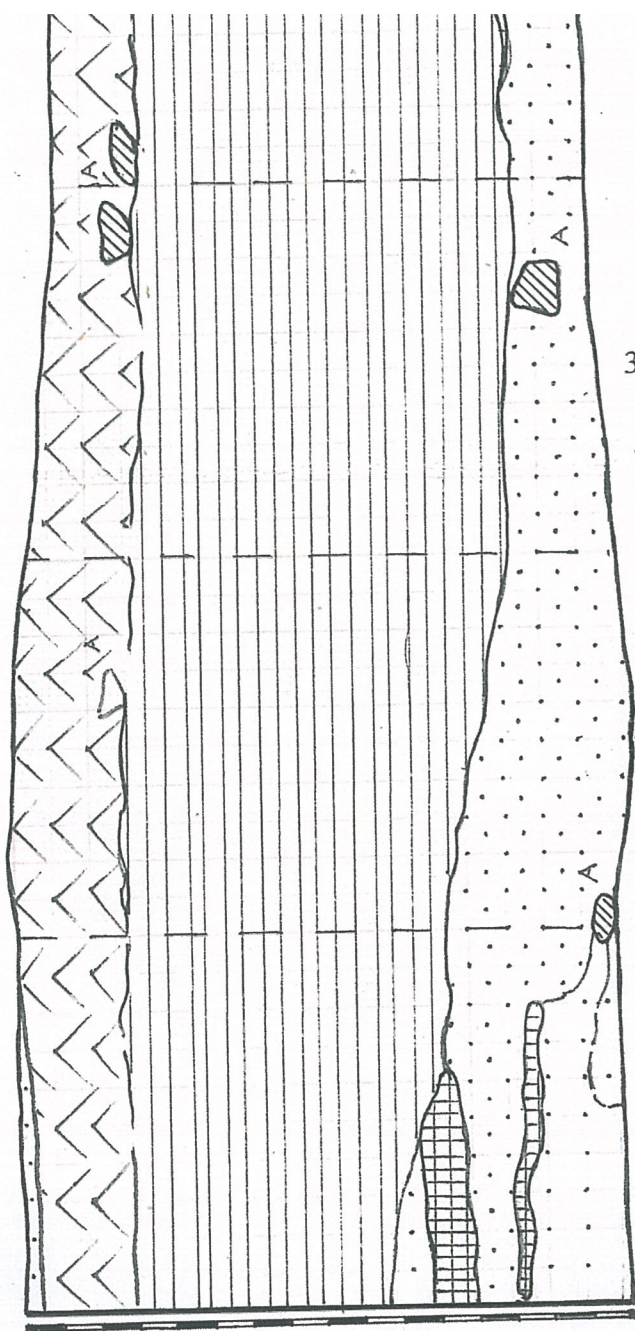

- PAAIŠKINIMAI:
- velėna
  - žemė, maišyta su smėliu
  - smėlis, maišytas su žeme
  - pilkas smėlis su angliukais
  - kalkės su žvyru ir skaldytais akmenimis
  - degėsiai, angliukai
  - įžemis - smėlis
  - senųjų kapinių kapų duobės
  - rudas smiltainis
  - KA -kalkakmenis
  - Š -šaknis
  - A, A -akmuo
  - AD -degęs akmuo
  - 1, 2 -kaulas (1 – dantis, 2 – raktikaulis)
  - T -titnagas

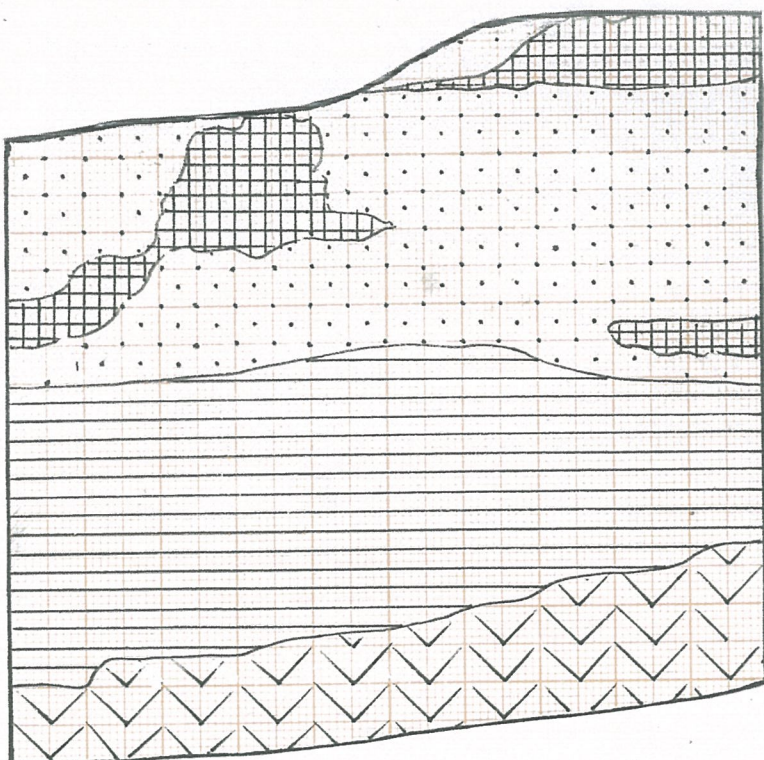

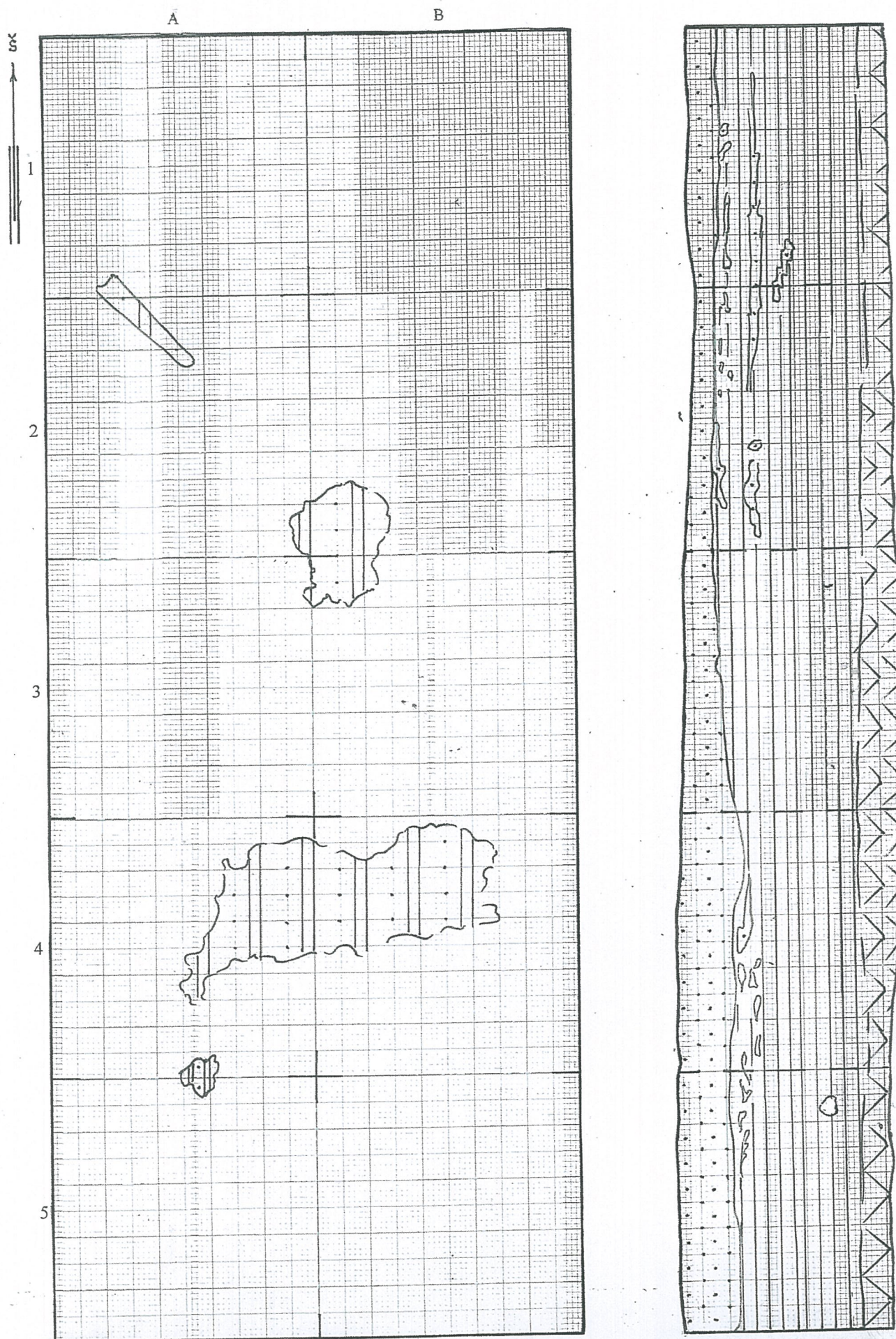
PAAIŠKINIMAI:

- -velėnos su smėlinga pilka žeme, kalkėm, akmenim, šaknim ir kaulais
- -smėlinga pilka žemė
- -smėlis
- -juoda organika
- -ižemis - smėlis
- -akmuo
- -titnagas
- -apyrankė
- -saga

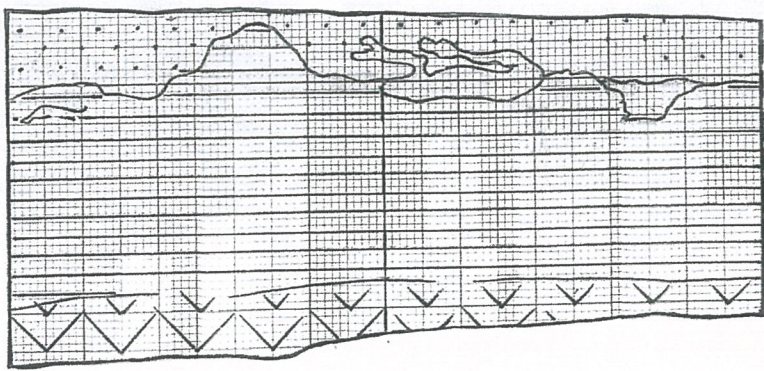
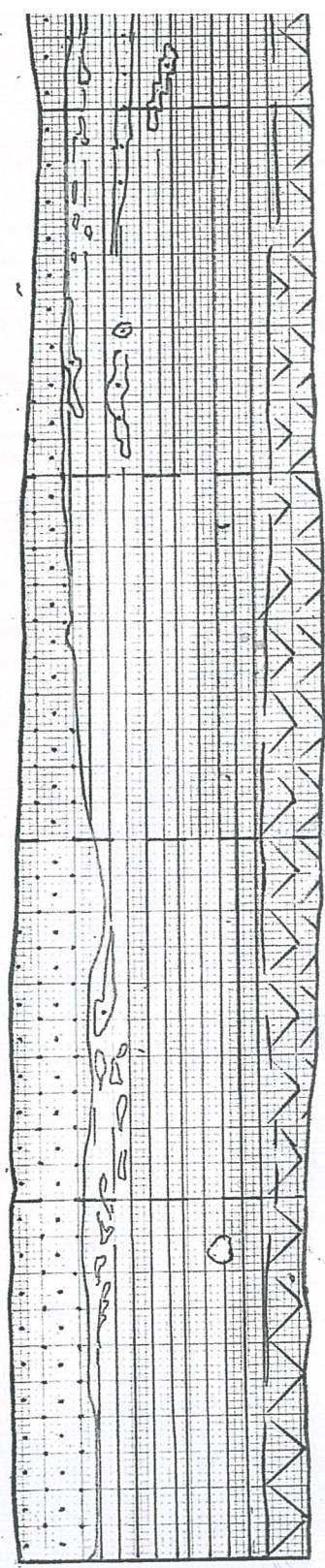
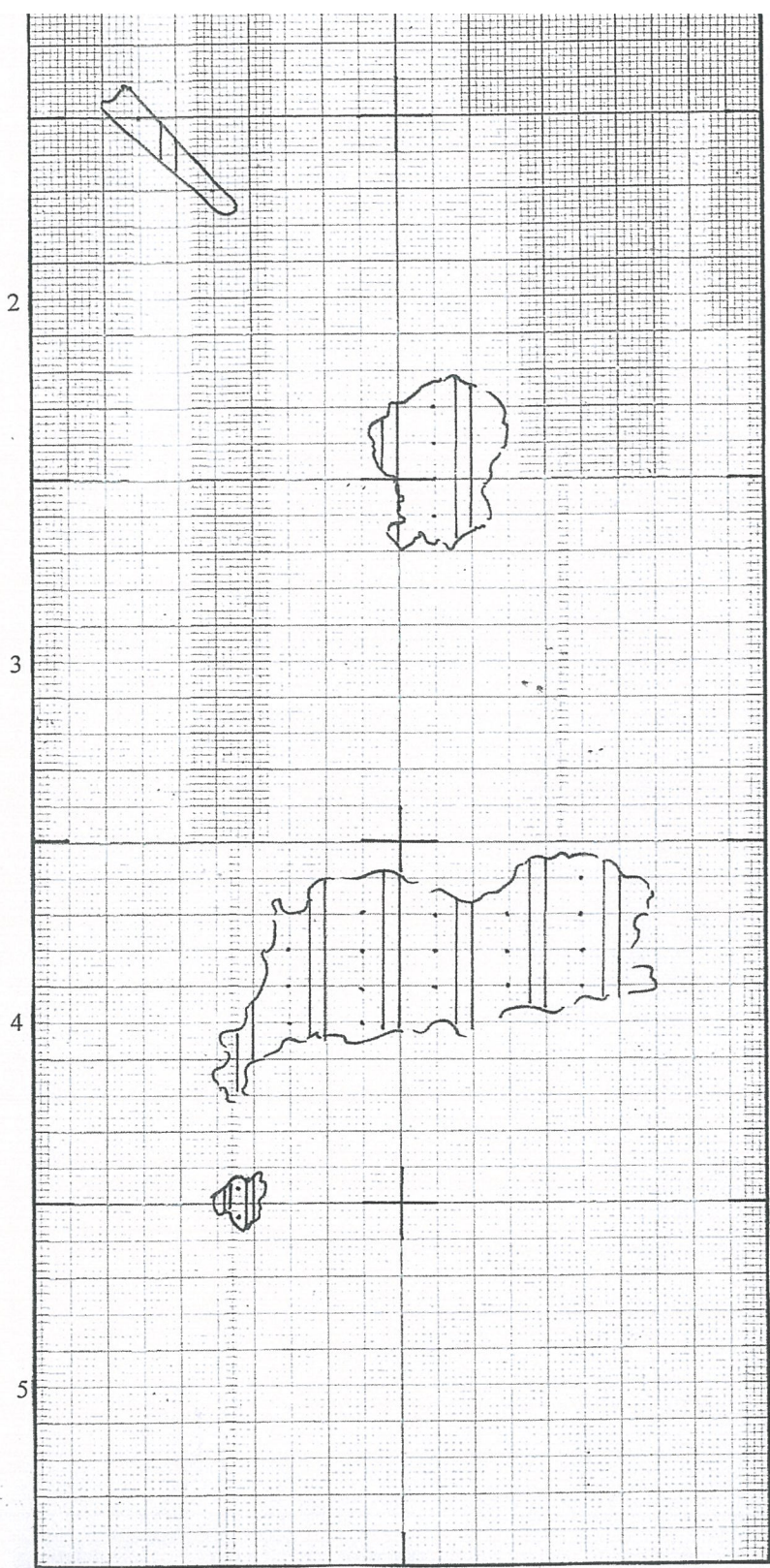
0 1m

USTUKIŲ (PASVALIO R.) SENOVĖS GYVENVIETĖS, KAPINYNŲ IR SENŲJŲ KAPINIŲ
 ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI 2008 M. PĖRKASA 2, JOS RYTINĖS IR
 PIETINĖS SIENELIŲ PJŪVIAI. M1:20

II

- PAAIŠKINIMAI:
- -velėna
  - -juoda smėlinga žemė
  - -smėlis
  - -pilkas smėlis
  - -įžemis - smėlis

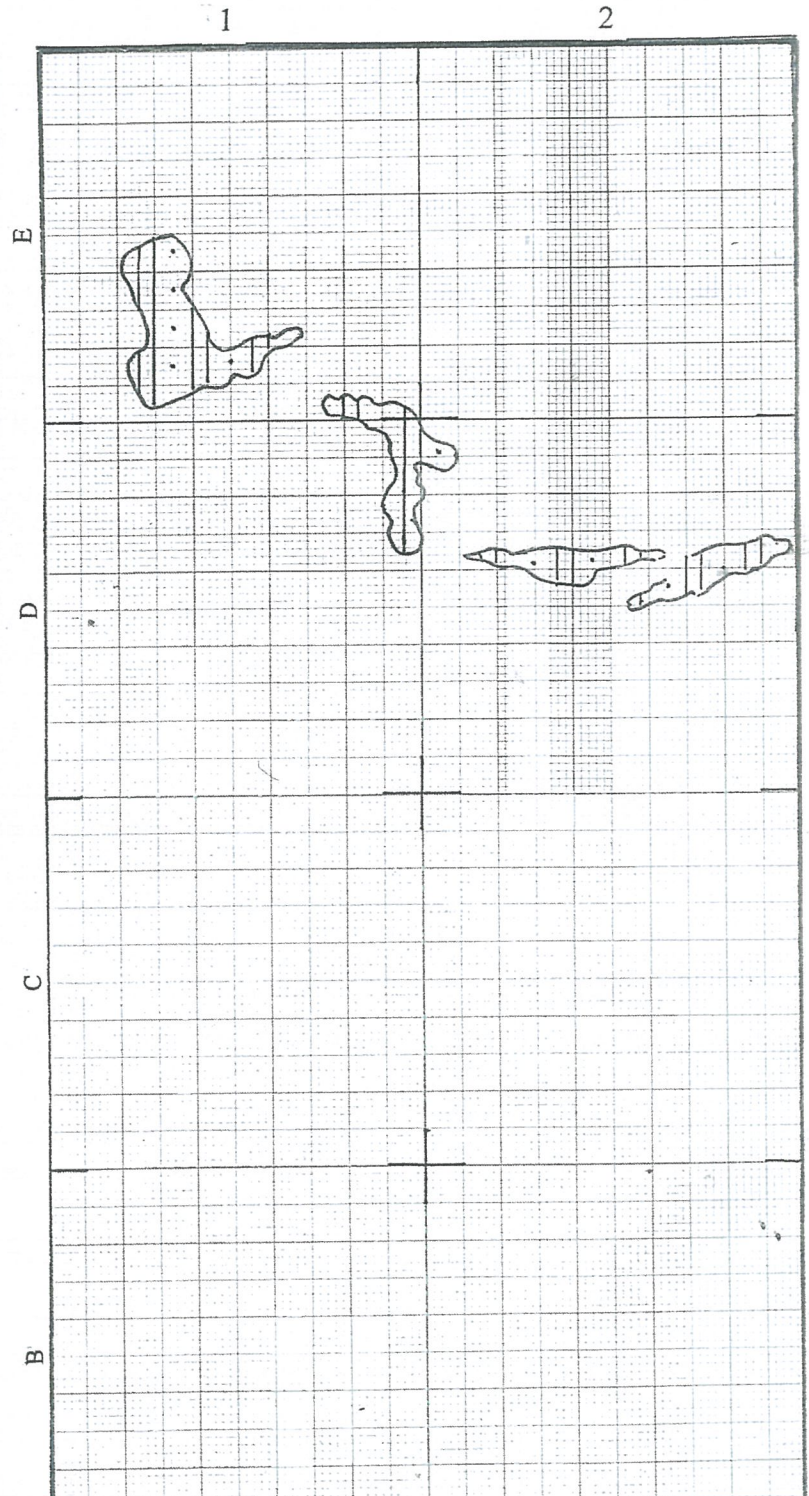
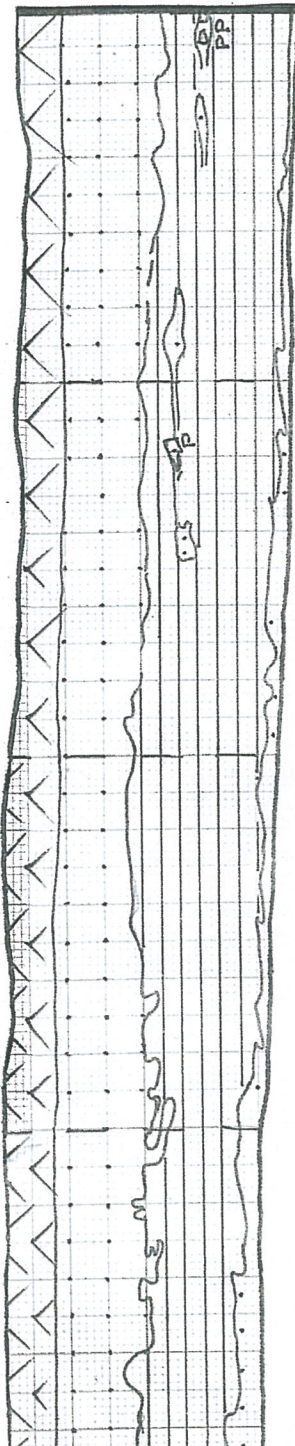
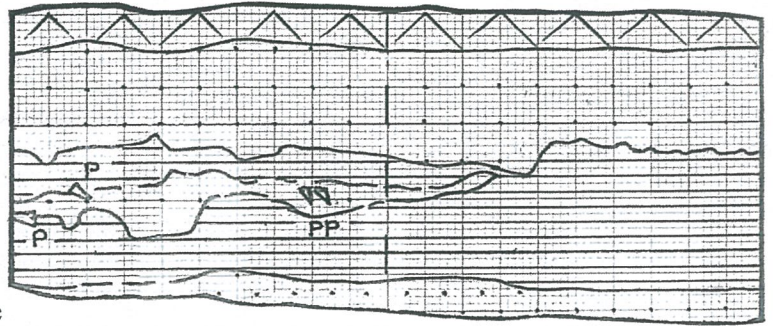

USTUKIŲ (PASVALIO R.) SENOVĖS GYVENVIETĖS, KAPINYNŲ IR SENŲJŲ KAPINIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI 2008 M. PERKASA 3, JOS PIETINĖS IR ŠIAURINĖS SIENELIŲ PJŪVIAI. M1:20

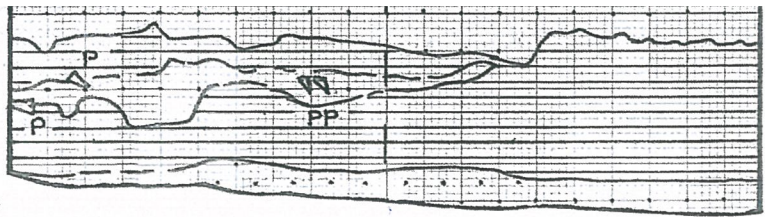
PAAIŠKINIMAI:

- -velėna
- -smėlis, maišytas su žeme
- -juoda smėlinga žemė
- -pilkas smėlis
- -plytgaliai, molingas smėlis su žeme

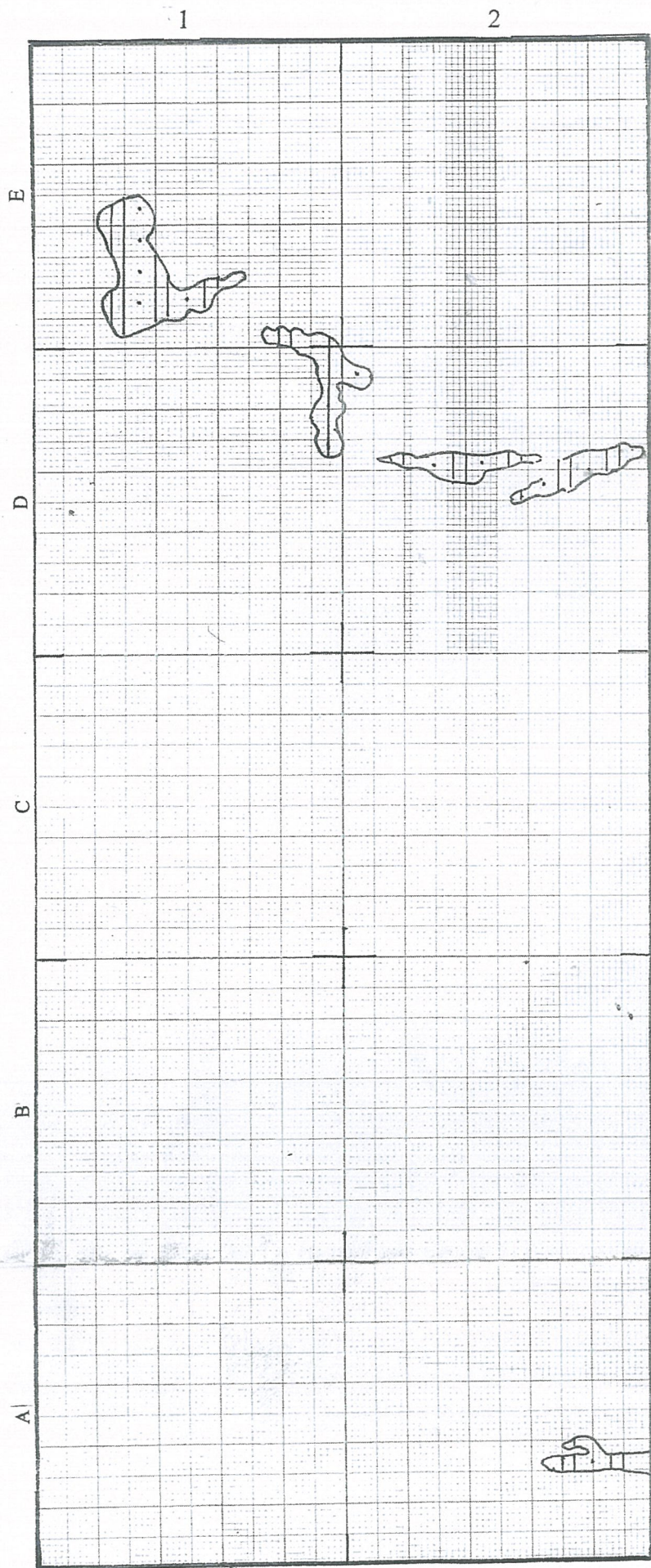
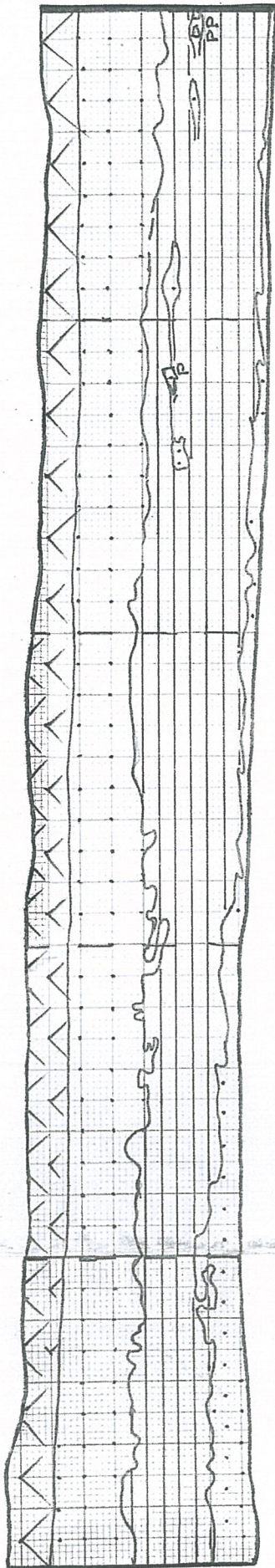

PAAISKINIMAI:

- -velėna
- -smėlis, maišytas su žeme
- -juoda smėlinga žemė
- -pilkas smėlis
- -plytgaliai, molingas smėlis su žeme

0 1m

Fotofiksacija (nuotraukų sąrašas ir nuotraukos)

1. Ustukių kapinių pietinė dalis, senovės gyvenvietė ir laidojimo vieta iš pietvakarių;
2. Perkastos 1 vieta iš pietvakarių;
3. Perkastos 1 vieta iš vakarų;
4. Perkastos 1 vieta iš rytų, šiaurės rytų;
5. Perkastos 1 vieta iš pietų, pietryčių (kairėje – archeologinių dirbinių 2006 m. radimvietė, Vytauto Valančionio kapas);
6. Perkasa 1 iš pietų;
7. Perkasa 1 iš rytų;
8. Perkasa 1 iš šiaurės;
9. Perkasa 1 iš vakarų;
10. Perkastos 2 vieta iš pietų, pietvakarių;
11. Perkasa 2 iš šiaurės;
12. Perkasa 2 iš vakarų;
13. Perkasa 2 iš pietų;
14. Perkasa 2 iš rytų;
15. Perkastos 3 vieta iš šiaurės, šiaurės rytų;
16. Perkasa 3 iš vakarų;
17. Perkasa 3 iš pietų;
18. Perkasa 3 iš rytų;
19. Perkasa 3 iš šiaurės;
20. Perkasose 1-3 aptikti vėlyvi radiniai (kairėje – iš perkastos 1, viduryje – iš perkastos 2 ir dešinėje – iš perkastos 3);
21. Šurfo vieta iš pietvakarių;
22. Šurfo vieta iš pietų;
23. Šurfas 1,3 m gylyje iš pietų;
24. Šurfas 1,3 m gylyje iš šiaurės;
25. Šurfas 1,3 m gylyje iš rytų;
26. Šurfas 1,3 m gylyje iš vakarų;

27. Šurfas 1,3 m gylyje iš viršaus, pietų;
28. Šurfas 1,3 m gylyje iš viršaus, šiaurės;
29. Šurfo tyrimai iki 2,15 m gylio iš pietvakarių;
30. Ištirtas šurfas iš vakarų;
31. Šurfo rytinė sienelė iš vakarų;
32. Šurfo šiaurinė sienelė iš pietų;
33. Šurfo pietinė sienelė iš šiaurės;
34. Šurfo vakarinė sienelė iš rytų;
35. Vaiko kapas šurfe iš pietų, viršaus;
36. Vaiko kapas šurfe iš viršaus, vakarų;
37. Užlyginama perkasa 1 iš pietvakarių;
38. Užlyginta perkasa 1 iš šiaurės, šiaurės rytų;
39. Palaikų-griaučių, aptiktų 2006 m. ir perkasoje 1, užkasimo vieta iš pietvakarių;
40. Kultūros vertybių specialistė Virginija Varanauskienė (kairėje), istorikas Eugenijus Skrupskelis ir Vytenis Barkevičius;
41. Kultūros vertybių specialistė Virginija Varanauskienė (dešinėje) ir Pasvalio savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojas Paulius Petkevičius (viduryje);
42. Titnago radiniai iš perkastos 1 (3 viršutiniai kairėje) ir iš šurfo;
43. Lipdytų puodų šukės iš perkastos 1 (kairėje, viršuje) ir iš šurfo;
44. Akmeninių trinamųjų girnų trintuvų fragmentai iš šurfo;
45. Molio tinko (kairėje), geležies rūdos ir suanglėjusios organikos gabalėliai (viduryje) bei trintuvo (dešinėje, viršuje) ir geldelės (dešinėje, apačioje) fragmentai iš šurfo;
46. Žalvariniai papuošalai – deformuota juostinė apyrankė iš perkastos 1 (viršuje) ir apgalvio skirstiklis (kairėje), įvija (viduryje) bei grandinė (apačioje) iš šurfo;
47. Žiestų puodų šukės iš perkastos (dengta žalia glazūra, kairėje) ir šurfo (dešinėje);
48. Kalvio darbo vinys iš perkastos (kairėje) ir šurfo;

49. Pentinio siauraašmenio kirvio fragmentai, rasti 2006 m., kasant Vytauto Valančio kapo duobę ir žvalgant radimvietę;
50. Vienašmenis peilis, rastas 2006 m., kasant Vytauto Valančio kapo duobę;
51. Žalvarinė juostinė apyrankė, rasta 2006 m., kasant Vytauto Valančio kapo duobę;
52. Žalvarinė juostinė apyrankė, rasta 2006 m., kasant Vytauto Valančio kapo duobę.

Foto Broniaus Dakanio

1

2

3

4

5

6

7

8

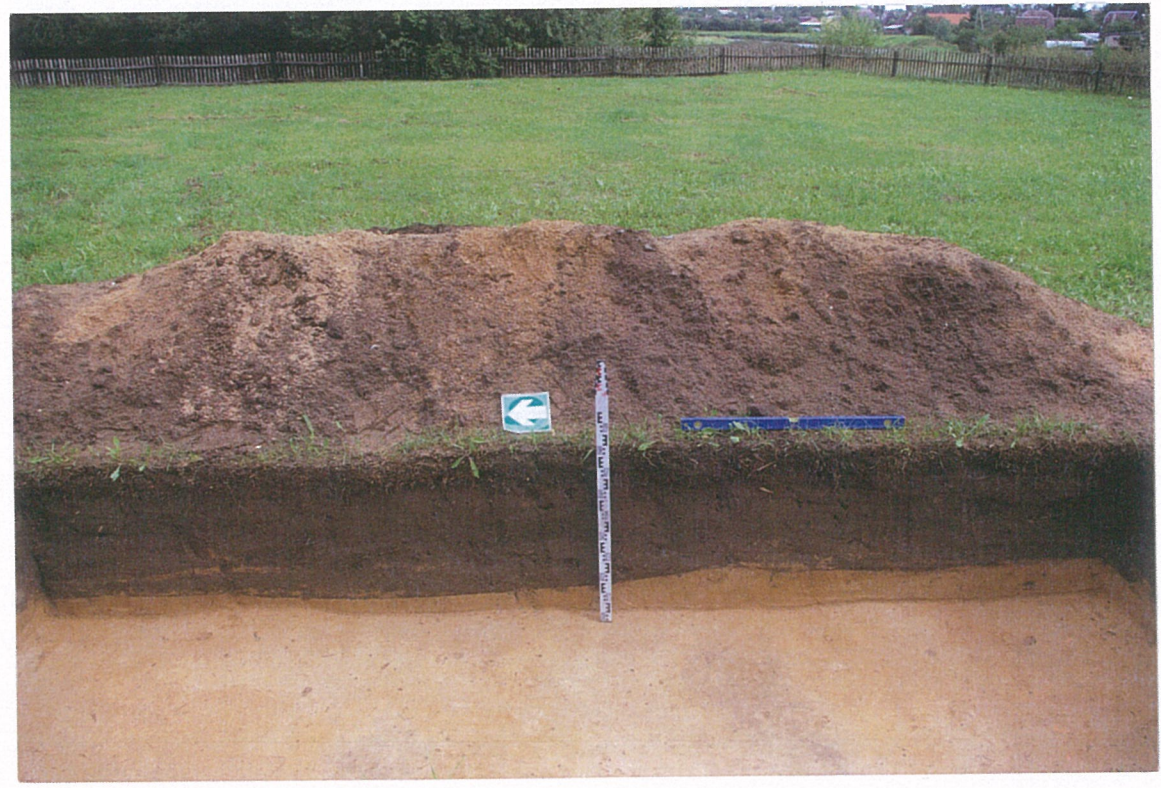
9

10

11

12

13

14

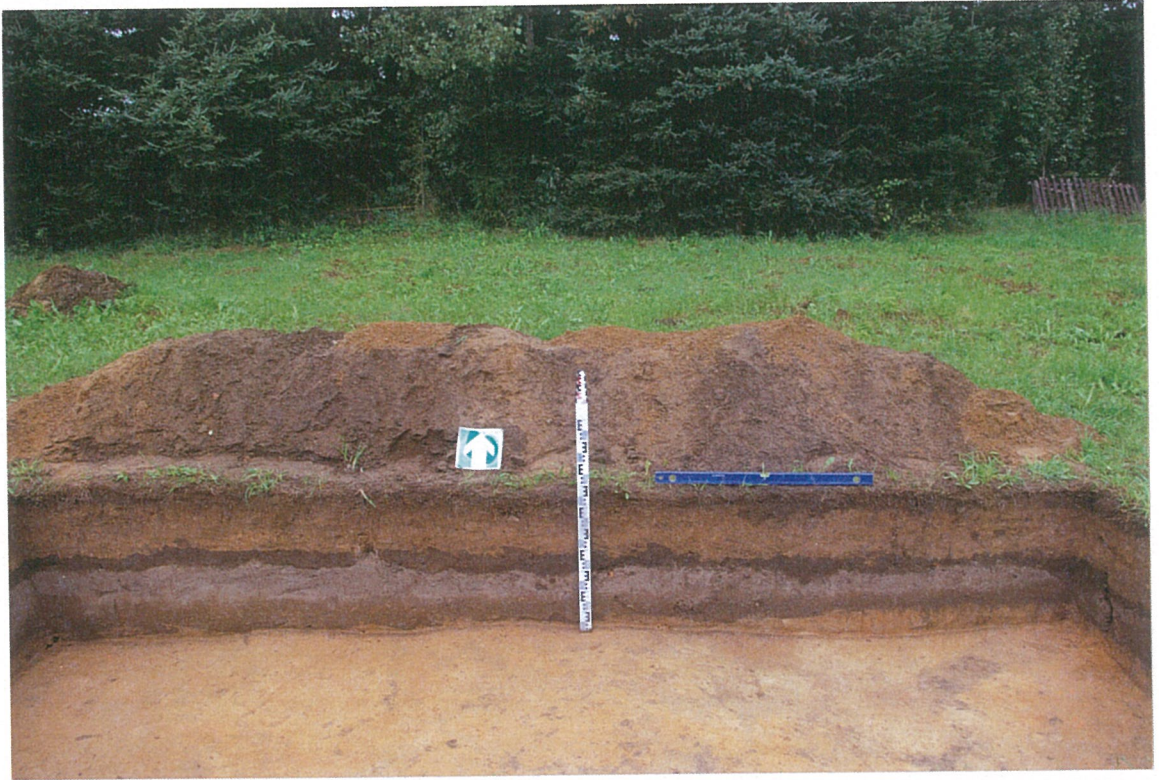

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

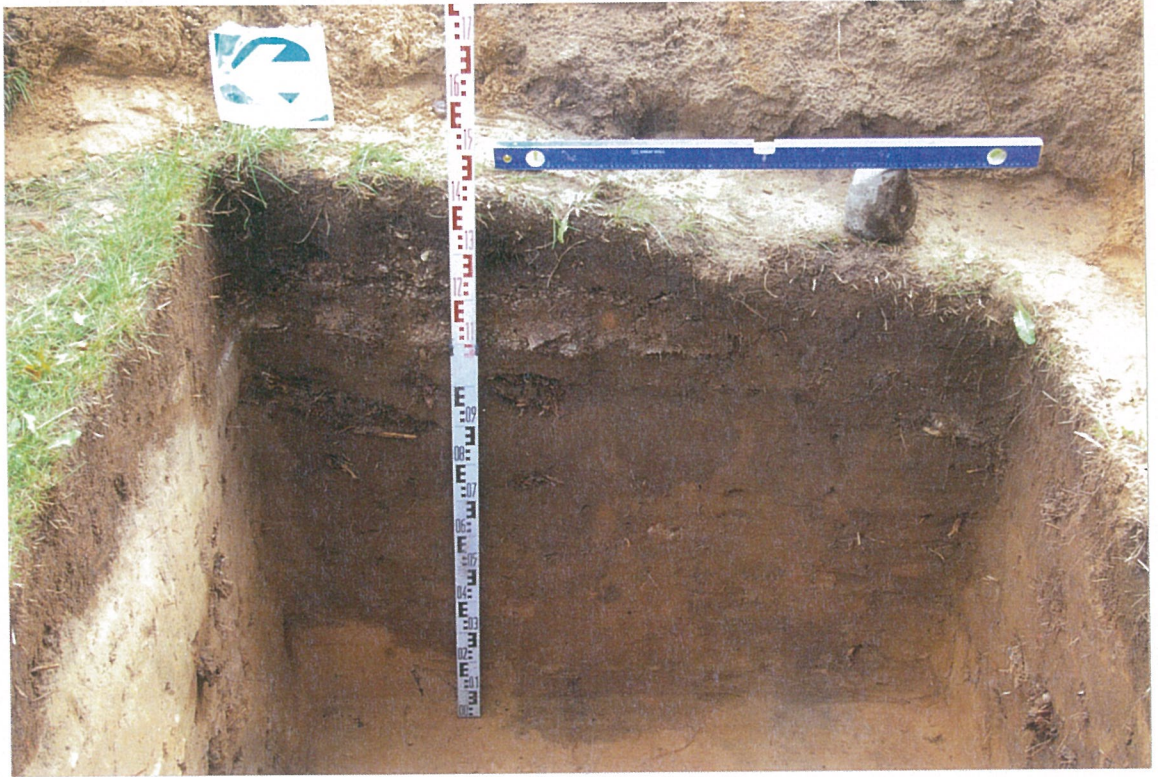

29

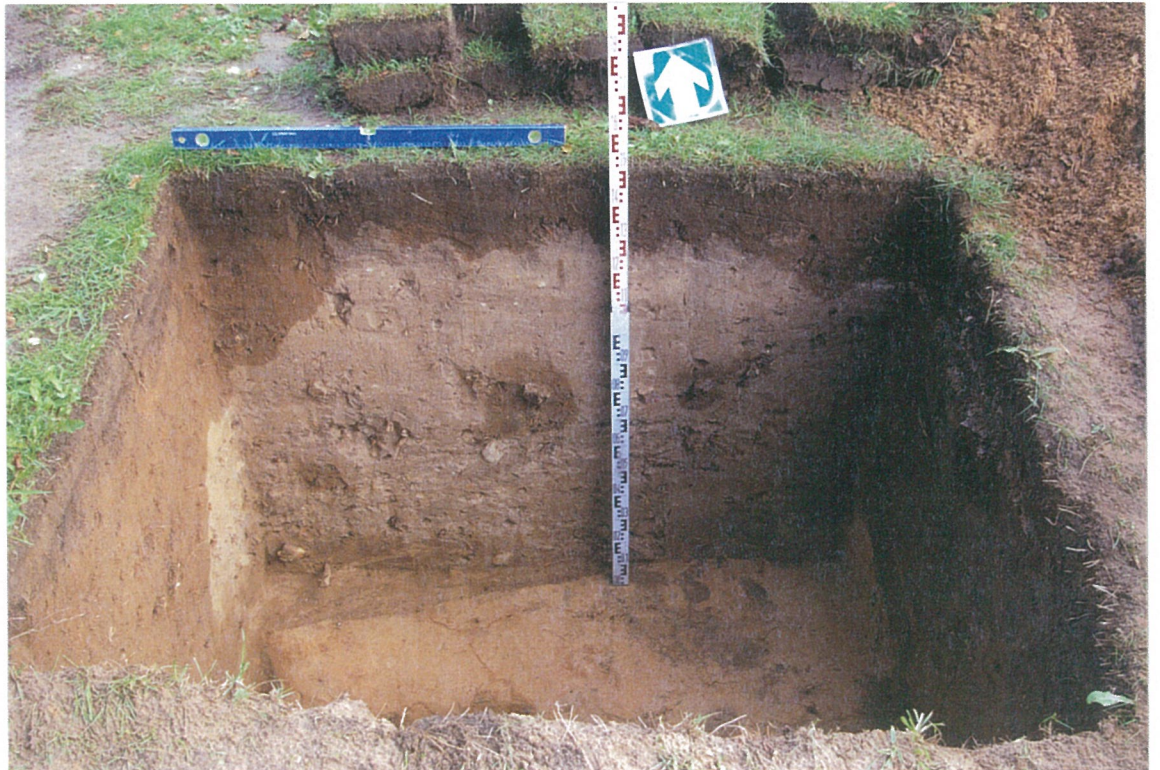

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

PRIEDAI

Leidimas galioja iki 2008-11-30

LEIDIMAS

vykdyti archeologinius tyrimus

2008-06-25 Nr.116
Vilnius

Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 18.str. šis leidimas išduotas **I. Vaškevičiūtei** vykdyti Ustukių radimvietės, Pasvalio r., archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus, taip pat naudoti elektronines priemones, sudarinėti planus, filmuoti, fotografuoti, piešti, rinkti radinius ir mėginius tiriamame objekte. Tyrimų projektas: Ustukių radimvietės (Pasvalio sen. ir r.) žvalgomųjų archeologinių tyrimų projektas, 2008-06-16, Nr.116.

Kontrolės skyriaus vedėjas

Ustukių radimvietės (Pasvalio sen. ir r.) žvalgomųjų archeologinių tyrimų
projektas

Vilnius

2008-06-16

2006 m. rugpjūčio mėn. 1,2 km į P, PV nuo Pasvalio-Linkuvos kelio tilto per Mūšą ir 0,25 km į ŠR nuo Ustukių antrųjų kapinių, į R nuo Ustukių gatvės (kelio) Mūšos kairiojoje pakrantėje, Ustukių kapinių pietinėje dalyje, kasant kapui duobę bei išmestame iš jos grunte aptiktas pentinis siauraašmenis kirvis, peilis, žalvarinė juostinė apyrankė ir kauliukų. Radiniai būdingi viduriniojo geležies a. laikotarpiui (V-VIII a.). Spėta, jog čia, neaukštoje pakilumėlėje gali būti įkurtas kapinynas ir senosios kapinės (žr. priedus 1 ir 2).

Š.m. birželio mėn. Ustukių radimvietėje – spėjamame kapinyne, dar neužlaidotoje kapinių pietinėje dalyje, Mūšos pakrantėje planuojama ištirti tris 2x5 m dydžio perkasas nustatymui, ar toje vietoje yra kapinynas arba jis jau užlaidotas.

Aptikus išlikusius kapus, tyrimų plotas gali būti sumažintas arba tiriama toliau nuo radimvietės ir nustatoma kapinyno teritorija.

PRIDEDAMA:

1. Ustukių kapinyno (Pasvalio sen. ir r.) žvalgymas (2006), 2 laai;
2. Ustukių (Pasvalio r.) archeologinės radimvietės vieta su pažymėta žvalgomųjų tyrimų vieta, 1 lapas.

Archeologė

Ilona Vaškevičiūtė

USTUKIŲ (PASVALIO R.) ARCHEOLOGINĖS RADIMVIETĖS VIETA

● - žvalgomųjų tyrimų vieta

Ustukių kapinyno (Pasvalio sen. ir r.) žvalgymas

Vilnius, 2006

Pasvalio rajono savivaldybės paminklotvarkininkė Virginija Varanauskienė 2006-08-16 pranešė, jog Ustukių kaimo kapinaitėse, kasant kapui duobę, apie 80-90 cm gylyje rasta radinių apyrankė, kirvukas, peilis. Kaulus duobkasiai užkasę kape, maiše. Jų pasakojimu, buvę trijų žmonių palaikai, iš kurių vieni – vaiko. Apyrankė buvusi ant rankos (priedas 6). Kiek vėliau, 2006-08-19 apie radinius paskelbė rajoninis laikraštis „Darbas“ (priedas 5). Jame nurodoma, jog duobę kasė ustukiečiai, trečiadienį (t.y. rugpjūčio 16 d. – Aut.).

Žvalgant radimvietę nustatyta, kad duobė kapui kasta naujoje rytinėje kapų eilėje pradėtoje nuo kapinių pietinio galo. Tai antrasis kapas, esantis nuo pirmojo, pietinio į šiaurę (čia palaidotas Vytautas Valanšienis, 1933-2006), 4 m į šiaurės vakarus nuo kapinių tvoros (pav. 1, 2). Ši vieta yra kiek aukštesnė už aplinką į pietryčius (Mūšos pakrantę) ir rytus bei šiaurės rytus (suformuotą plotą kapinių išplėtimui) ir yra tokio pat aukščio, kaip ir pietinė užlaidotų kapinių dalis. Ji per 0,4-0,5 m paaukštinta, matyt, čia suformavus senąsias kaimo kapines. Senųjų kapinių pietinis kraštas palei Mūšos kairiąją pakrantę ir pakrantės keliuką apie 12 m ilgio, vakarinis palei Ustukių kelią (gatvės tęsinį link gamybinio centro) – 19 m, šiaurinis, už kurį šiaurės kryptimi tęsiasi didesnių kapinių šiaurinė dalis – 16 m ir rytinis – taip pat 19 m. Tik rytinio krašto pietiniame gale paaukštėjimas apie 10 m išplatėja – tai, turbūt, senųjų kapinių vietoje buvusios kalvelės dalis, kurioje ir aptikti minėti archeologiniai kapai su įkapėmis: pentiniu siauraašmeniu kirviu, peiliu ir žalvarine juostine apyranke (pav. 5-8), apie kuriuos Pasvalio r. savivaldybei pranešė Antanas Vaičius. Senųjų kapinių pietiniame ir vakariniame pakraštyje auga dideli medžiai (pav. 3, 4). Dalį jų jau išpjauta – pietiniame pakraštyje likęs vienas, o vakariniame – du didžiuliai kelmai. Ties senųjų kapinių šiaurės vakariniu kelmu geriau išlikęs jų paaukštinimas, kai šiaurinėje – matyt suniveliuotas vėliau įrengiant kapus (pav. 3). Anot vietinių gyventojų, Ustukių kapinės nesandios senos, tik nuo XIX a. pabaigos (apie 1880 m. dar buvę laidota tik pirmojoje eilėje, pietiniame gale). Tačiau vietiniai gyventojai greičiausiai prisimena tik trečiąjį laidojimo laikotarpį (apie ankstyviausiąjį, archeologinio laikotarpio ir senųjų kaimo kapinių pasakojimų jau neišlikę).

Žvalgant metalo ieškikliu kapo aplinką ir likusį nesupiltą į kapo duobę smelį, rasti siauraašmenio kirvio penties trys fragmentai, kurie sutampa su kita jo dalimi, iškasta kasant kapo duobę (pav. 9) bei adatos (?) dalis, fabriko gamybos vinis, vinutė ir vielos gabalėlis (žr. Ustukių (Pasvalio r.) 2006 m. aptiktų radinių sąrašas; pav. 10) bei žmonių senų kaulų du fragmentai, be abejo, likę neužkasti duobėje.

Aptikti archeologiniai dirbiniai būdingi viduriniojo geležies amžiaus laikotarpiui, V-VIII a. Radimvietę, kaip archeologinę vietą – Ustukių kapinyną, būtina registruoti Nekilnojamųjų kultūros vertybių registre. Be to, reikia čia atlikti jo žvalgomuosius archeologinius tyrimus ir patikslinti ribas, nes į rytus nuo užlaidotos kapinių dalies maždaug per 29-33 m rytų kryptimi suformuotas kapinių išplėtimas, kuris paaukštintas per 0,5 m, išlygintas ir aptvertas medine tvora. Iki žvalgomųjų tyrimų reikėtų riboti laidojimą aukštesnėje kapinių dalyje – senosiose kapinėse.

Nustatyta Ustukių kapinyno teritorija yra 2,2 km į pietus-pietvakarius nuo Vytartų senovės gyvenvietės, 1,2 km ta pačia kryptimi nuo Linkuvos, Pasvalio, Ustukių ir Vaškų kelių kryžkelės ir Linkuvos-Pasvalio kelio tilto per Mūšą, 0,25 km į šiaurės rytus nuo Ustukių kaimo antrųjų kapinių, į rytus nuo Ustukių gatvės (kelio), Mūšos kairiajame krante, Ustukių kaimo kapinių pietvakarinėje dalyje, į šiaurės vakarus nuo Pasvalio, esančio kitame Mūšos krante (priedas 1).

Bronius Dakanis